מנה.: סוליו לד. (לה. היא:)ז.

קטא. מופן מו (נט קמן מו ב) לקמן מו ג) לקמן מו [לפנינו ליחא שס], ד) [לעיל יא: ע"ש], ה) נ"א חנינא וכן לקמן, ו) כל"ל, ו) [חגיגה יד.

ע"שן, ה) ובגיטין סב. וכן במנחות נג. בר אוריין פירש"י בן תורה אכן ביומא עם. בן תורה אכן ביומא עה. ובסוכה מג: וע"ז לא: ובחגה יד: אימא בר אריא או

בר אוריא ולא פירש"י כלום],

ט) בס"ח: תלמידי ישו. י) ל"ח

לבל. כ) דוע"ע תוס׳ יומא לו:

תורה אור השלם

לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךְ וָאֱמוּנְתְךְּ בַּלֵילוֹת:

וְיֶּיֶבְּהַיּנְּוְיִי בַּלֵּיִלווּ תהלים צב ג 2. יְיָ פֹּקַחַ עִוְרִים יְיָ וֹקֵף.

יִירַאַנִי וּמִפְנֵי שָׁמִי נְחַת

הגהות הב"ח

(א) גמ' דחמרא הוא ופתח:

(ב) רש"י ד"ה היינו בעייו

היינו הך להא כרכת:

גליון הש"ם

תום' ד"ה לא בו' לחומרא

רגום דיה לא בי החומרא בו' ולא שייך הכא לומר ספק ברכות לקולא [ובמג"א סימן ר"ע ס"ק ג' הקשה כן] דכבר כתב הרש"א בפסחים

דכבר כתב הרש"ח בפסחים קב ע"ח בפי' רשב"ם ד"ה להודיעך כחו. דל"ש כן אלח בברכת המלות דהברכות אינן מעכבות. אבל בברכת הנהנין אסור לאכול בלח ברכה ע"ש.

ולא הוי כאו חשש ברכה

לבטלה. דאם לא יברך יהא אסור לו לשמות. אח"ז ראיתי באבן העחר (סימן רי"ד) שכ"ר מסברא דנפשיה ולא

הביא דברי הרש"א. ועי' מ"ש

לקמן (מ"ט ע"ב) בתוס' ד"ה ר"מ: בא"ד שאמר

בפה"ע תחת בפה"ג. משמע

מזה דאם בירך על היין נפה"ע דלא יצא. [וכ"כ

המג"א סימן ר"ח ס"ק כ"ב בשם תשובת ר"י הלוין ותמוה

בט מטוכת לי הסרץ חנתהם לי. דהא יין שם פרי עליו. דהא מברכין בפה"ג וא"כ שפיר מברך בפה"ע. אלא

דהי לו לברר יותר שהוא

להי" כו לבכר יותר שהום מגפן, וא"כ לא גרע מבירך שהכל דקיייל דיולא. אח"ו מלאמי בעוה"י בחשובת גינת וורדים חלק או"ח סכ"ע דהעלה לעיקר דילא:

רב ניסים גאון

. בבר בטלום מפני תרעומת

אותן מפני טענת המינין

. שלא יהו אומרים אלו לבדם ניתנו למשה בסיני:

הכפורים כו' ובגמ' דבני

המינין. בתלמוד ארץ ישראל של זה הפרק פירשוה בדין היה שיהו קורין עשרת הדברות בכל יום מפני מה אין קורין

מלאכי ב ה

בפופים יי אהב צדיקים:

אנא אי אמרת. הך ברכה דקאמרי אהבה רבה היכי ש"מ דאין מעכבות בישוב דלא ממא ומן יוצר אור. דנהי דשחיטת התמיד משיעלה זו את זו דלמא האי דלא אמרי יוצר אור משום דלא מטא זמניה הוא וכי מטא זמניה אמרי לה ואע"ג דקרו אינהו ק"ש לא מטא זמניה כדאמרינן בעלמא (יומא נו:) הקורא את שמע עם אנשי משמר לא יצא

שאנשי משמר מקדימין: ואי מכללא

מחי. וכי אמר ליה מכללא מאי גריעותא איכא דאמר לאו בפירוש אתמר הא שתיר חזי לחשתנו חרללה דיוזר חור קא אמרי. ומשנינן ליכא למשמע מהכא דילמא לעולם אימא לך אהבה רבה וכו': סדר ברכות. אם הקדים המאוחרות: נקשו. לקבוע עשרת הדברות בקריאת שמע: מפני מרעומת המינין. שלא יאמרו לעמי הארך אין שאר תורה אמת ותדעו שחין קורין אלא מה שאמר הקדוש ב"ה ושמעו מפיו בסיני: המינין. עכו"ס ש: פחח נדשכרה וסיים בדחמרת. תחלת הברכה אמר ע"מ שהכל וכיון שהגיע למלך העולם נזכר שהוא יין ואמר פרי הגפן פשיטא לן דיצא דהא אפילו סיים כל הברכה כדעת פתיחתה ואמר שהכל יצא על היין דתנן וכו' : אלא. קא מבעיא לן פתח אדעתא דחמרא כדי לסיים בפה"ג וכשהגיע למלך העולם נזכר שהוא שכר וסיים שהכל מהו: בתר עיהר ברכה אוליגן. ועיקר ברכה אדעתא דיין נאמרה והוי כמו שסיים ביין ואין ברכת היין מוליאה ידי ברכת שכר שאין השכר מן הגפן: פתח ביולר אור. כלומר אדעתא דלימא יוצר אור: וסיים במעריב ערבים. כשאמר מלך העולם נזכר וסיים אשר בדברו מעריב ערבים: שאני המם וכו'. כלומר דלמא פתיחה אינה כלום והא דקתני ילא לפי שחוזר וחותם בה בברוך יולר המאורות וע"י חתימתה קאמר דינא יאלא שהכל שאין חותם בה בברוך ופתיחתה אדעתא דבורא פרי הגפן הוא אימא דלא ילא: מאי חיכח למימר. היכי נפיק משום חתימתה הא אין מלכות בחתימתה: ה"ג אלא כיון דאמר כו'. אלא לא תימא משום חתימתה ילא אלא פתיחתה נמי מעלייתה היה ולה תפשוט מיניה לחמרא ושכרא דלגבי ברכות ערבית ושחרית הוא דמלי למימר דכי פתח בזו וסיים בזו יצא דהא כי פתח בשחרית אדעתא דמעריב ערבים הוה דעתיה לאדכורי בה מדת היום בלילה כגון גולל אור וכי פתח ערבית אדעתא דיולר אור הוה דעתיה לאדכורי בה מדת לילה כגון ובורא חשך הלכך אדעתא דתרוייהו הויא: לאו לאחויי הא דאמרן. כגון שכרא וחמרא: היינו בעיין. (ב) דהא ברכת התמרים על העץ ועל פרי העץ אינה עולה לברכת הלחם ואי בהא פשטת דהכל הולך אחר חתום ברכות הוא הדין לחמרא ושכרא: כל מי שלא אמר

לבדם ניתנו למשה בסיני: מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר לקצר אינו רשאי להאריך לחתום אינו רשאי שלא לחתום פירשוהו ברכת אמת ויליב. כמו שתקנוה וכן בתוספת' (פרק א') אלו אמת ואמונה בערבית לא ילא: שנא' בתוטפות (פוק א) אתר ברכות שמקצרין המברך על הפירות ועל המצות כו׳ ואלו ברכות שמאריכין בהן להגיד בבקר חסדך. וברכת אמת ויליב כולה על חסד שעשה עם אבותינו ברכות של תעניות וברכות של ראש השנה ושל יום

: הנידוא ילמאן דאמו כי דו בורם שאין בהיחוד והוש איתור בורה ביקו הדקור של דבר היחוק בפוק כיצו נוברכן (היט). דבני מערבא בפרק הרואה מקום (הלכה 8) גדסי רי זינירה ברי היחוד בשם רב כל ברכה שאין עמה מלכות אינה ברכה אמר רי תנחומא ואנא אמינא טעמא (תהלים קמה) ארוממך אלוהי המלך:

ואינו חותם בברוך מטבע ארוך פותח בברוך וחותם מברור: **הניחא למאז** דאמר כל ברכה שאיז בה הזכרת השם אינה ברכה. עיקר חלוקה של רב ור' יוחנז בפרק כיצד מברכיז (חק m

עמוד השחר פי׳ רש״י מיהו לא הוה שעה לומר יולר כדאמרי׳ הקורא כו׳ ויכול לסבור הברייתא כותיקין י: ברבה אחת למשמר היוצא וכו'. תימא קנת מאי היא הואיל ולית

בה לא שם ולא מלכות: פתח. ואמר בא"י אלהינו מלך העולם והיה סבור שהיה יין והבין שהיה שכר ואחר שהבין שהיה שכר סיים שהכל: לא לאתוי נהמא. ופירש רב אלפס השתא דלא אפשיטא בעיין אזלינן לקולא ואפילו פתח בחמרא וסיים בשכרא יצא. ור"י הי׳ אומר ° לחומרא דלריך לברך פעם אחרת. ומיהו היה אומר ר"ח אם היה יודע בבירור שטעה בדבורו שחמר בורא ° פרי העץ תחת (בורא) פרי הגפן דבתוך כדי דבור יכול לחזור בו. וכן בי"ט בחתימה של יום טוב אם טעה בין מקדש ישראל והזמנים ואמר מקדש השבת וחזר בתוך כדי דבור ילא אחרי שהוא יודע שהוא י"ט. והקשה הר"ר יעקב מקינון מאי קא מבעיא ליה והא ודאי מלות אינן לריכות כוונה. והיה אומר הר"י דהיינו בשומע תפלה אחורי בית הכנסת ולא נתכוין לנאת. אבל היכא דנתכוין לברך על היין ונתנא שכר לא מהני: להגיד בבקר חםדך. חסד שהקדוש ב״ה עשה לנו במלרים. ואמונתך פי' מדבר על העתיד שאנו מלפים שישמור הבטחתו ואמונתו ויגאלנו מיד המלכים ובסוף ברכה חוזר לגאולה דפרעה כדי לסמוך לגאל ישראל. א"נ ע"ד המדר' ורבה איכה ב) חדשים לבקרים רבה אמונתך שאדם מאמין ומפקיד רוחו בידו ומחזירה בלא יגיעה: אמת ויציב ובו'. לא קאי על השכינה אלא קאי אהדבר הזה וכו׳. וכן איתא בהר״ם. ואיתא בירושלמי האי מרגניתא דלית ביה טימא פירוש שאין לה שומא כל מה שמשבח מתגני לה כדאמר לקמן (ד' לג ב) בחד דפתח ואמר האל הגדול הגבור והנורא והיה מאריך הרבה וא"ל ר' חנינא סיימת לשבחי דמרך

כי כל פה לא יוכל לספר שבחו:

מוסף רש"י

סימן קיג סעיף ו:

בגבולין כל מוך לעורה קרי גבולין (יומא טט:). נהמא. למס (לפטן לז:). ראמונתך בלילות. ואיזו אמונה יו כאן, לפי שאין לך אדס שאין נפטו כאבה עליו גלילה אפקיד רוחי, ועושה הקב"ה אמונה ומחזיקה אצלו ובבקר עושה לו נס ומחדש את כחו ואינו חלש מכל מה שטרח אחמול, ועל זה נאמר לבה למונתך (סידור רש"י סי' תכז, מחז"ו סי' קא). בר אוריאן. כן מורה (גיטין סב

רבינו חננאל

אלא אי אמרת קורא אהבת עולם ברישא וקורא אחריה שמע משום דאכתי לא מטי זמן יוצר אור, וכי מטא הנץ החמה ומטי זמן יוצר מאי אין מעכבות זו את זו, דהא קרי להו לתרוייהו, אלא לאו יוצר אור. ואהבה רבה מניחה לגמרי. והיינו דברכות אין מעכבות זו את זו. ואמר וכי מכללא הוי מאי איכא למימר הא איתבריר' דיוצר אור היא, . ודחינא אי מכללא שמעינו . זיכא למימר ברכה אחת ברכות אין מעכבות זו את זו דקאמר רשב״ל אוג וו וקאמו ושב ל סדר ברכות, פי׳ דאי קדים ברכת אהבת עולם לשל יוצר אור לא מעכבא אלא הדר בריך בתר אהבת עולם ברכת יוצר אור. וכיון דהא דאמר רשב״ל לא אברירא לן דאיתמר בהדיא משמיה, והא רב צחק בר יוסף אמר מכללא איתמר, (ד)עבדינן כשמואל דאמר בהדיא אהבה רבה. והאידנא אי אקדים ובריך והאידנא אי אקדים ובריך אהבת עולם וקרי ק״ש והדר קרא יוצר אור יצא די חובה, דברכות לקרותן . כסדרן אין מעכבות זא"ז, אבל אם הניח אחת לגמרי לא יצא ידי חובתו. א"ר לא יצא ידי חובתו. א״ר יהודה אמר שמואל אף בגבולין בקשו לקרות כן ימפני מה בטלום מפני תרעומת המינין. פירוש שלא יאמרו אין עיקר תורה אלא עשרת הדברות. שלא יאמרו אלו לבדם ניתנו בסיני. פשיטא היכא דקא

אלא אי אמרת אהבה רבה הוו אמרי מאי ברכות אין מעכבות זו את זו דלמא האי דלא אמרי יוצר אור משום דלא ממא זמז יוצר אור וכי ממא זמן יוצר אור הוו אמרי יואי מכללא מאי דאי מכללא לעולם אהבה רבה הוו אמרי וכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי ליה ומאי ברכות אין מעכבות זו את זו "סדר ברכות: וקורין עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים. א"ר יהודה אמר שמואל אף בגבולין בקשו לקרות כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין תניא נמי הכי ר' נתן אומר בגבולין בקשו לקרות כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין רבה בב"ח סבר למקבעינהו בסורא א"ל רב חסדא כבר בטלום מפני תרעומת המינין אמימר סבר למקבעינהו בנהרדעא א"ל רב אשי כבר בטלום מפני תרעומת המינין: ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא. מאי ברכה אחת א"ר חלבו ימשמר היוצא אומר למשמר הנכנם מי ששכן את שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם אהבה ואחוה ושלום וריעות: מקום שאמרו להאריך: פשימא יהיכא דקא נקים כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך אדעתא דשכרא וסיים בדחמרא יצא דאי נמי אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא דהא תנן יעל כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא אלא היכא דקא נקיט כסא דשכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא (b) פתח ובריך אדעתא דחמרא וסיים בדשכרא מאי בתר עיקר ברכה אזלינן או

בתר חתימה אזלינן ת"ש ישחרית פתח ביוצר

אור וסיים במעריב ערבים לא יצא פתח

במעריב ערבים וסיים ביוצר אור יצא ערבית

פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור לא יצא

פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים יצא

כללו של דבר הכל הולך אחר החתום שאני התם דקאמר ברוך יוצר המאורות הניחא לרב יידאמר כל ברכה שאיז בה הזכרת השם אינה ברכה שפיר אלא לר' יוחנן דאמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה מאי איכא למימר אלא כיון דאמר רבה בר עולא יכדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום כי קאמר ברכה ומלכות מעיקרא אתרוייהו קאמר ת"ש מסיפא כללו של דבר הכל הולך אחר החתום כללו של דבר לאתויי מאי לאו לאתויי הא דאמרן לא לאתויי נהמא ותמרי ה"ד אילימא דאכל נהמא וקסבר דתמרי אכל ופתח אדעתא דתמרי וסיים בדנהמא היינו בעיין לא צריכא כגון דאכל תמרי וקסבר נהמא אכל ופתח בדנהמא וסיים בדתמרי [יצא] דאפילו סיים בדנהמא נמי יצא מאי מעמא דתמרי נמי מיזן זייני: אמר רבה בר ∞חיננא סבא משמיה דרב הכל שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו שנאמר ילהגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות: ואמר רבה בר חינגא יי[סבא] משמיה דרב יהמתפלל כשהוא כורע כורע בברוך וכשהוא זוקף זוקף בשם אמר שמואל מאי מעמא דרב דכתיב ²ה זוקף כפופים מיתיבי נמפני שמי נחת הוא מי כתיב בשמי מפני שמי כתיב אמר ליה" שמואל לחייא בר רב ®בר אוריאן תא ואימא לך מלתא מעלייתא דאמר אבוך הכי אמר אבוך כשהוא כורע כורע בברוך כשהוא זוקף זוקף בשם.

היא שהוליאם ממלרים ובקע להם הים והעבירם. וברכת אמת ואמונה מדבר בה אף על העתידות שאנו מלפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונחו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים ולשום נפשנו בחיים ולהדריכנו על במות אויבינו כל אלה הנסים התדירים תמיד: כשהוא כורע. באבות ובהודאה כורע בבכוך וזוקף את עצמו כשהוא מזכיר את השם על שם ה' זוקף כפופים (תהלים קמו): נחת. לשון הכנעה:

. נקיט כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברר. ה"ג מאו דנקיט כסא דשכרא וסבר חמרא הוא פתח בדחמרא הניחא למאך דאמר כל ברכה שאין בה הזכורת השם אינה ברכה. ניקר חלוקה של רב ורי יוחנן בפוק כיצד מברכין (וף מ)

נקיט כסא דיחמרא בידיה וקסבר דשכרא והצר ברכה או של רב ורי יוחנן בפוק כיצד מברכה או המר בידיה וקסבר דשכרא ואו מהם המברי היודה בשם רב כל ברכה שאין עמה מלכות אינה ברכה אמר

רי תנחומא ואנא אמינא טעמא (תהלים קמה) ארוממך אלוהי המלך:
ש"מ בתר חתימה אזלינן ולא יצא. ודחינן שאני התם דהא קא מברך אחתימה ברוך אתה ה' יוצר המאורות ועלה סמכינן, אבל

ש"מ בתר התימה אזלינן ולא יצא. ודחינן שאני התם דהא קא מברך אחתימה ברוך אתה ה' ויוצר המאורות ועלה סמכינן, אבל

"כא ברכה בחתימה איכא למימר אפתיחה סמכינן. ולא איפשט בעיין מהא מתני׳. ומקשה אהאי שנויא (דאוקיי) [דקאמר] בא"י יוצר המאורות ואמר הניחא לרב דאמר (כל ברכה שאין בה הזכרת ה' אינה ברכה שפיר אלא לר"י דאמר) כל ברכה שאין

היפאר ליכל בזר מהובהו איבט לכימה שמניהו שביני, לא א פשט בכין מהא מהוד. זכקשה אוא שביא לא איד להיבית בדי ביר ביר ביר מאך או הובדה איד את היד את היד להיבית בירות היד להיבית בירות היד להיבית בדיכה, הא לית בירות מבירות בהיד בירות ב

ש א מיי' פ"א מהלכות ק"ש הלכה ח טוש"ע או"ח סימן ס' סעיף ג: סא ב מיי' פ"ו מה

ממידין הלכה ז ממידין הלכה ז סב ג מיי' פ״ח מה ברכות הלכה יא וסמג

עשיו כו) טור ושו"ע או"ח עשין כו) טור ישויים נויינו ס"י רט סעיף א ב: סג ד מי"י פ"א מהלכות ק"ש הלכה ח (סמג עשין יח) טוש"ע או"ח סימן נט סעיף ב:

נס סעיף ב: הד ה מיי פיא מהלי קיש הלכה ז טושיע אויית סימן סו סעיף י: הד ו מיי פיה מהלטות מפלה הלכה י סמג עשיו יט טור שו"ע או"ח

שחץ נפשו כנוכה עליו בניכה מרוב עמל וטורח שטרח ביום, וכשעולה לרקיע הנשמה בלילה אין הנשמה רוצה לשוב עוד בקרבו, אומר לה הקב"ה שובי למקומך בחוך האדם (והיא אומרת) איני רולה לוומר אמונמי כנגדו שהוא האמין בי והפקיד אומך בידי שנאמר (תהלים לא 1) בידך שנאמר (תהלים לא 1) בידך (איכה ג כג) חדשים לבקרים